

Ekonomisk frihet och tillit

Illustration: z_wei Istock.

Vilka är konsekvenserna av ekonomisk frihet och tillit mellan människor och hur påverkar de varandra? Det är det övergripande temat för ett nytt forskningsprojekt på IFN som bland annat kommer att undersöka frågor om globalisering, ojämlikhet och pressfrihet.

I mer än två decennier har Christian Bjørnskov, Århus universitet och affilierad till IFN, och Niclas Berggren, IFN, arbetat med frågor som handlar om de lagar, regler och värderingar som styr hur våra samhällen blir till och fungerar väl. Kort sagt med det som kallas institutioner. De ser också hur den här typen av frågeställningar har fått större utrymme inom den ekonomiska forskningen:

– Ekonomer har insett att ekonomier består av människor och företag som påverkas av regler och värderingar i det omgivande samhället. Det handlar inte bara om att maximera nyttan eller vinsten utan också om att människor, i sitt ekonomiska beteende, fungerar i ett kulturellt och juridiskt sammanhang, säger Niclas Berggren.

Det nya projektet heter *Cultures of Trust and Institutions of Freedom* och inleds den 1 oktober. *John Templeton Foundation* har beviljat projektet ett anslag om drygt sju miljoner kronor. Att det handlar om forskning som i högsta grad är relevant för näringslivet är tydligt för Niclas Berggren:

– Man kan se det som att vi forskar om företagandets villkor. Näringslivsforskning kan ta sig olika uttryck. Några studerar företag som sådana, medan vi studerar de bakgrundsfaktorer som har betydelse för en dynamisk, konkurrensinriktad och innovativ marknadsekonomi med nya och växande företag.

I det kommande projektet kommer forskarna bland annat att klargöra hur ett välfungerande rättssystem – som är

centralt för att skydda ägande och ingångna avtal – kan säkerställas, säger Niclas Berggren. En annan viktig beståndsdel i projektet är hur ett välfungerande rättssystem tillsammans med en öppen marknadsekonomi påverkar graden av tillit. Det är i sin tur viktigt för att stimulera initiativ som gynnar produktiviteten. Projektet kommer också att titta på tre ämnesområden som påverkar vår tid och står högt upp på agendan på samhällsdebatten: ojämlikhet, globalisering och pressfrihet.

Sedan den franske nationalekonomen Thomas Piketty publicerade boken *Kapitalet i det tjugoförsta århundradet* har ekonomisk ojämlikhet blivit en fråga som fått allt större utrymme i debatten. Flera politiska åtgärder diskuteras, däribland högre beskattning och mer omfördelning. Niclas Berggren och Christian Bjørnskov tror att de kan bidra till debatten och nyansera den genom att använda sig av en distinktion mellan rättvis och orättvis ojämlikhet. Med det menar de att det faktum att människor tjänar eller har olika mycket pengar inte nödvändigtvis behöver innebära att orättvisa föreligger, förklarar Niclas Berggren. I stället beror det på om två kriterier är uppfyllda eller ej: 1) ekonomiska skillnader har uppkommit genom egen ansträngning snarare än av omständigheter bortom individens kontroll och 2) ekonomiska skillnader resulterar inte i absolut fattigdom som skapar lidande. Om båda kriterierna är uppfyllda betecknas ekonomisk ojämlikhet som rättvis, annars orättvis, förklarar Niclas Berggren. Forskningen handlar om att undersöka hur graden av marknadsekonomi i olika dimensioner påverkar dessa två ”typer” av ojämlikhet.

Globalisering är också ett fenomen som diskuterats och där vissa bedömare talat om att den kan vara på tillbakagång efter pandemin. Samtidigt finns också en oro för att liberalisering och globalisering som ger mer utrymme för marknader att fungera på, hotar uppskattade byggstenar i samhället. Det kan handla om saker som en etablerad livsstil och samhällelig tillit, förklarar Christian Bjørnskov och Niclas Berggren:

– Den brittiska filosofen John Gray har till exempel uttalat oro för att ekonomisk frihet underminerar etablerade värderingar och sätt att leva, och den amerikanske filosofen, tillika Harvardprofessorn, Michael Sandel argumenterar för att marknader uttraderar olika dygder och altruism. Men genom ny empirisk forskning finns det en möjlighet att globalisering och liberalisering resulterar i socialt önskvärda utfall, som högre tillit, säger Bjørnskov och Berggren.

En tredje fråga som de båda ser fram emot att arbeta med är frågan om tillit till media. De anser att ett fritt samhälle behöver oberoende media som granskar makten, men för att sådana media ska fungera krävs att människor litar på dem.

– Det kan mer och mer ses som en utmaning i en tid när påståenden om ”fake news” används ofta och när sociala medier erbjuder alternativa förklaringar till världshandel-

ser. Vår forskning kommer använda nya data på tillit till media och tillit till journalister och tanken är att undersöka möjliga bestämningsfaktorer för den här typen av tillit, inte minst ekonomiska, politiska och rättsliga institutioner. Vi tror att den här studien skulle vara den första som vetenskapligt analyserar vad som förutsäger om människor kommer att känna tilltro till journalister och media, säger Niclas Berggren och Christian Bjørnskov. På sätt och vis kan man säga att den här studien representerar ett nytt och kreativt sätt att testa den välkända Hayek-Friedman-hypotesen som säger att ekonomisk frihet är kausalt förknippad med en stabil demokrati, där pressfriheten är en viktig beståndsdel för stabiliteten, förklarar de.

– Vi hoppas att vår studie kommer visa hur tillit till media kan stärkas och vilken roll institutioner kan spela. Det här är särskilt värdefullt när det finns en allmän förekomst av misstro mot högkvalitativ nyhetsjournalistik, när det finns ett visst motstånd mot fakta i ett populistiskt politiskt klimat och när media används för att manipulera människor.

Projektet kommer att pågå i tre år. Resultaten ska bland annat spridas genom policyseminarier i Stockholm och Köpenhamn. Under det avslutande året planerar Niclas Berggren och Christian Bjørnskov att arrangera ett tvärvetenskapligt symposium med sociologer, statsvetare, antropologer, ekonomhistoriker, historiker, jurister och andra som kan bidra med sin respektive expertis. Genom ett så kallat *open call for papers* vill forskarna välkomna vetenskapliga artiklar som belyser frågan från olika håll:

– I och med det hoppas vi att vårt projekt ska ge breda insikter från många olika fält och perspektiv på vad som gör att samhällen blir mer välfungerande, säger Niclas Berggren.

Niclas Berggren Foto: Karl Gabor.

Christian Bjørnskov. Foto: Poul Ib Henriksen.

Niclas Berggren är forskare vid IFN och programchef för forskningsprogrammet Institutioner, marknader och näringsliv. Han har disputerat i nationalekonomi vid Handelshögskolan i Stockholm och har även titeln docent både från denna skola och från Ekonomihögskolan i Prag, där han också undervisar.

Christian Bjørnskov är professor i nationalekonomi vid Århus universitet. Han erhöll sin doktorsgrad i nationalekonomi från Handelshögskolan i Århus. Han är affilierad till IFN och verksam inom forskningsprogrammet Institutioner, marknader och näringsliv.

IFN:s forskning presenteras först i ett working paper. Nästa steg är publicering i vetenskapliga tidskrifter som är peer reviewed. Här är några av de artiklar som nyligen accepterats för publicering.

Bjørnskov, Christian, Bodo Knoll och Martin Rode, "A Time to Plot, a Time to Reap: Coups, Regime Changes and Inequality". *Defence and Peace Economics*.

Kunskapen om relationen mellan ojämlikhet och framtvungade regimförändringar är skral. Med nya data finner forskarna att framgångsrika statskupper inverkar positivt på den fattigaste kvintilens konsumtionsandel. Effekten är starkast vid militärkupper och kupper mot demokratier, vilket kan förklara kupperns fortsatta popularitet i u-länder.

Gardberg, Malin och Lorenzo Pozzi, "Aggregate Consumption and Wealth in the Long Run: The Impact of Financial Liberalization". *Journal of Applied Econometrics*.

Finansiella avregleringar, exempelvis minskade restriktioner gällande belåningsgrad och skuldsättning i förhållande till inkomst, minskar behovet av att spara i ett preventivt syfte. Forskarna finner att sådana liberaliseringar kan förklara varför konsumtionen i proportion till förmögenheten ökade i USA under perioden 1951–2016.

Bjørnskov, Christian och Martin Rode, "Late Colonial Antecedents of Modern Democracy". *Journal of Institutional Economics*.

Forskarna undersöker varför demokratisering sker och när demokratin blir en stabil institution. Med hjälp av tidigare oanvänd empirisk information för 65 kolonier efter andra världskriget finner de att förekomsten av representativa politiska församlingar under slutet av koloniperioden predicerar stabil demokrati under senare decennier.

Ustyuzhanina, Polina, "Decomposition of Air Pollution Emissions from Swedish Manufacturing". *Environmental Economics and Policy Studies*.

I denna artikel analyseras vilka faktorer som ligger bakom det minskade utsläppet av luftföroreningar i den svenska tillverkningsindustrin år 2007–2017. Resultaten tyder på att den viktigaste drivkraften var en minskning av utsläppsintensitet. Samtidigt ökade produktionen i de branscherna som släpper ut mest i förhållande till de branscherna med lägre utsläpp.

Andersson, Ola, Pol Campos Mercade, Fredrik Carlsson, Florian Schneider och Erik Wengström, "The Impact of Stay-at-Home Policies on Individual Welfare". *Scandinavian Journal of Economics*.

Länder runt om i världen har infört olika karantänsregler för att hantera covid-19-pandemin. Forskarna visar att de privata välfärdskostnaderna av att tvingas stanna hemma utanför arbetstid är betydande. De finner även att längre och mer strikta karantäner är oproportionerligt mer kostsamma än lindrigare karantäner.

Coad, Alex, **Martin Andersson**, **Magnus Henrekson**, Sarah Jack, **Mikael Stenkula**, Karin Thorburn, Karl Wennberg och Ivo Zander, "John Haltiwanger: Recipient of the 2020 *Global Award for Entrepreneurship Research*". *Small Business Economics*

John Haltiwanger är 2020 års vinnare av *Global Award for Entrepreneurship Research*. Denna artikel ger en sammanfattning över Haltiwangers bidrag inom entreprenörskapsforskningen. Haltiwanger har bl.a. bidragit till att förbättra förståelsen av hur jobb skapas och försvinner samt kartlagt vilka faktorer som styr produktivitetsökningen.

Bjørnskov, Christian och Stefan Voigt, "This Time is Different? – On the Use of Emergency Measures During the Corona Pandemic". *European Journal of Law and Economics*.

Covid-pandemin föranledde 99 regeringar att införa undantagstillstånd, med en betydande förstärkning av den exekutiva makten. Forskarna analyserar användningen av undantagstillstånd under pandemins första våg. De finner att regeringarna har missbrukat detta institut för att begränsa pressfriheten och att dekret utgör ett alternativ till det.

Aldén, Lina, **Spencer Bastani** och **Mats Hammarstedt**, "Ethnic Background and the Value of Self-Employment Experience: Evidence from a Randomized Field Experiment". *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*.

Med hjälp av ett fältexperiment finner forskarna att erfarenhet från egenföretagande värderas negativt vid övergång till löneanställning. Jobbsökande med företagarefarenhet har lägre sannolikhet att bli kallade till anställningsintervju än personer som varit löneanställda. Resultaten gäller oberoende av de sökandes etniska bakgrund och kön.

Bjørnskov, Christian och Stefan Voigt, "Emergencies: On the Misuse of Governmental Powers". *Public Choice*

Hjälper införandet av undantagstillstånd i författningar regeringar att hantera katastrofer? Data från 122 länder 1990–2011 visar att ju mer makt som en författning ger den exekutiva makten, desto fler dör av naturkatastrofer. Det är mer troligt med brott mot mänskliga rättigheter när det är lätt att införa undantagstillstånd.

Bjørnskov, Christian, Miguel Ángel Borrella-Mas och Martin Rode, "The Economics of Change and Stability in Social Trust: Evidence from (and for) Catalan Secession". *Economics & Politics*

Är tillitskulturen i Katalonien annorlunda än i övriga Spanien, och har den förändrats under senare år? Forskarna finner inget stöd för högre social tillit i Katalonien men en övergående "sprudlande effekt" när självständighet blev en reell möjlighet. Resultaten antyder att tillitens långsiktiga utveckling troligen är en stabil punkterad jämvikt.

Debatt och politik i urval

25 augusti 2021 | SNS: Tylösandskonferens 2021: Public Perceptions and Economic Policy

Daniel Waldenström, IFN, medverkade vid SNS Tylösandskonferens och gav ett svenskt perspektiv på huvudtalaren Stefanie Stantchevas föredrag

21 september 2021 | Debatt i Lund

Johan Wennström, IFN, medverkar vid Debatt i Lund i ett samtal om vilka dimensioner som finns i svensk politik ett år före valet.

1 oktober 2021 | Symposium: Skolans anpassning till barnen och barnkonventionen – för bättre utveckling, hälsa och lärande

IFN, Svenska Barnläkarföreningen och barnläkarna **Hugo Lagercrantz** och **Åse Victorin** arrangerar ett halvdagssymposium om hur skolan bör anpassas för att leda till bättre utveckling, hälsa och lärande samt hur skolresultaten påverkar den samhälls- och välfärdsutvecklingen. Från IFN medverkar **Magnus Henrekson** och **Henrik Jordahl**.

Läs mer och anmäl dig på www.ifn.se

Nytt om namn

Foto: Eric Cronberg

Anders Kärnä är ny forskare vid IFN. Han har tidigare varit affilierad till IFN och har en pol.kand. och M.Sc. i nationalekonomi från Lunds Universitet. Han har även arbetat vid Finansdepartementets budgetavdelning under tre års tid. Han disputerade i nationalekonomi från Internationella Handelshögskolan i Jönköping 2018 och var postdoktor i nationalekonomi vid Örebro universitet under 2019–2021. Anders Kärnä forskar inom områdena entreprenörskap, industriell ekonomi, industriell organisation och politisk ekonomi.

Foto: Elisabeth Gustafsson.

Melinda Suveg är ny forskare vid IFN. Hon disputerar hösten 2021 i nationalekonomi vid Uppsala universitet med avhandlingen *Finance, Shocks, Competition and Price Setting*. Hennes forskning är inriktad mot företagets dynamik med särskilt intresse för hur företagets mikrobeteende påverkar makroekonomin. Melinda arbetar med mikrodata samt kvantitativa modeller.

Nyhetsbrev:

Nyheter från IFN utkommer sex till sju gånger per år. Dessutom publiceras *News from IFN* två gånger årligen.

Nyhetsbrev

Redaktör: Eva Malm Öhrström, eva.malmohrstrom@ifn.se; tfn 08-665 4525. Ansvarig utgivare: Fredrik Sjöholm